

Nr 430.

Av herr **Bergvall m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1952/53 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m.

I proposition nr 140 har Kungl. Maj:t framlagt förslag angående anslag för budgetåret 1952/53 till avlöningar vid de allmänna läroverken m. m. Propositionen inrymmer bland annat avstyrkande av en framställning från Stockholms stadsfullmäktige angående inrättande av ett statligt gymnasium i Brännkyrka församling. I detta ärende vilja vi framhålla följande.

De högre skolorna i huvudstaden, innefattande undervisningsanstalter, som anknyta till en kortare eller längre tids skolgång i folkskolan, kunna för närvarande uppdelas i tre kategorier, nämligen kommunala, statliga och enskilda. De högre kommunala skolorna utgöras av tre praktiska mellanskolor, nämligen handelsmellanskolan, tekniska mellanskolan och hushållstekniska mellanskolan, samt de från och med den 1 juli 1939 inrättade kommunala flickskolorna. Det må erinras om att de tidigare tvenne kommunala mellanskolorna genom successivt förstatligande helt omvandlats till statliga samrealskolor från och med den 1 juli 1951. Det sammanlagda antalet elever vid de praktiska mellanskolorna utgör innevarande läsår 2 000 och vid de kommunala flickskolorna 4 600 eller i det hela 6 600. De statliga högre skolorna omfatta de högre allmänna läroverken och de fristående realskolorna. Vid dessa skolor undervisas för närvarande sammanlagt 14 400 elever, uppdelade på 11 000 i realskolavdelningar och 3 400 i gymnasierna. De av stat och kommun understödda enskilda skolorna äro nio till antalet och ha ett elevantal, som uppgår till omkring 3 200.

Med bortseende från de enskilda skolorna innebär uppdelningen mellan statliga och kommunala skolor i huvudsak, att staten omhänderhar realskolor och gymnasier samt kommunen den högre flickundervisningen, som leder fram till normalskolekompetens. Det principbeslut, som fattades av 1950 års riksdag angående den framtida skolans ledning och lokala organisation, innebär, att enhetsskolan, som bland annat ersätter den nuvarande realskolan, skall vara en statsunderstödd kommunal skola. I den försöksverksamhet, som i huvudstaden för närvarande bedrivs inom folkskolans ram i syfte att pröva arbetsmetoder, organisation m. m. för den framtida enhetsskolan, har även anordnats undervisning med huvudsak-

ligen samma utbildningsmål, som realskolan avser att giva. Dessa skolavdelningar bedrivs således i kommunal regi. Enligt uttalande av 1951 års riksdag böra med hänsyn till 1950 års principbeslut nya statliga realskolor icke inrättas med nuvarande organisationsform. Det på grund av barnantalets ökning uppkommande merbehovet av undervisningsplatser på realskolestadiet bör i stället täckas genom en utbyggd försöksverksamhet inom folkskolans ram.

I enlighet med tidigare tillämpade allmänna principer ha under de senaste åren med riksdagens samtycke inrättats statliga samrealskolor i Brännkyrka, Blackeberg och Gubbängen. Därjämte har den tidigare anordnade samrealskolan i Enskede kompletterats med statligt gymnasium. Något kommunalt gymnasium har däremot hittills icke funnits i Stockholm. Denna principiella uppdelning i statliga och kommunala skolor synes bland annat ha dikterats av önskemålet om en för hela staden så rationell och enhetlig organisation som möjligt i vad avser gymnasieundervisningens bedrivande.

Som ovan nämnts utgör Brännkyrka samrealskola en av de under senare år nyupprättade statliga skolorna. Den tillkom efter framställning från Stockholms stadsfullmäktige genom beslut av 1948 års riksdag.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 18 juni 1951 hemställde Stockholms stadsfullmäktige om åtgärder för inrättande vid Brännkyrka samrealskola från och med höstterminen 1952 av gymnasium med såväl fyraårig som treårig linje. I denna framställning erinrades om att de i samrealskolan år 1948 intagna nybörjarna med utgången av läsåret 1951/52 hunnit så långt, att för dem övergång till fyraårigt gymnasium blir aktuell.

Med anledning av sistnämnda framställning har skolöverstyrelsen i avgivet remissyttrande den 10 september 1951 avstyrkt inrättande av ett nytt statligt gymnasium men samtidigt anmält, att frågan om möjligheten av upprättande av kommunalt gymnasium borde bli beroende av senare eventuellt ingiven särskild framställning därom.

I sitt remissvar har kungl. skolöverstyrelsen hänvisat till en utredning angående fortsatt successivt utbyggande av läroverksorganisationen med nya statliga gymnasier. I denna utredning har med utförlig motivering bland annat förfäktats, att även i storstäderna en utvidgning av gymnasieorganisationen borde ske genom upprättande av kommunala gymnasier.

Ett realiserande av den indirekta anvisning, som givits för inrättande av ett kommunalt gymnasium i Brännkyrka, innebär för huvudstadens del en helt ny organisationsform. Som ovan framhållits, ha stadens myndigheter vid tidigare tidpunkter ansett principiellt oriktigt, att man inom ett enhetligt område skulle splittra skolorganisationen genom att undervisningen med samma utbildningsmål skulle omhändervävas av två huvudmän, dels staten, dels kommunen. En sådan splittring måste generellt

sett medföra mindre lyckliga konsekvenser i olika avseenden. Emot det statliga realskolväsendets framtida inlemmande i den kommunala förvaltningen torde inga principiella betänkligheter kunna anföras, då vinsten med en sådan anordning framför allt ligger i att man kan skapa ett enhetligt skolsystem med alla dess organisatoriska fördelar. Beträffande gymnasiet uttalade dåvarande departementschefen år 1950, att en kommunalisering icke vore lika självfallen som beträffande realskolan. Till detta ståndspunktstagande medverkade flera olika faktorer. Med hänsyn till dessa förhållanden föreslog departementschefen, att frågan om huvudmannskapet för gymnasiet borde ställas på framtiden. Kungl. Maj:ts nu intagna ståndpunkt i vad avser Brännkyrkagymnasiet innebär, att man — utan att avvakta detta principiella ståndpunktstagande — bryter sönder en i huvudstaden hävdvunnen organisationsform.

Behovet av ett gymnasium i Brännkyrka synes vara så starkt påvisat, att några tvivelsmål om dess framtida fortbestånd icke torde kunna anföras. Brännkyrka församling omfattar för närvarande en folkmängd av omkring 120 000, ett invånarantal som är större än det i t. ex. Norrköping och Hälsingborg. Det torde till och med vara tveksamt, om endast ett gymnasium i framtiden kommer att motsvara det verkliga behovet. Några hinder ur dessa synpunkter att inrätta ett statligt gymnasium i denna stadsdel synas således icke ha förefunnits. Det är även riktigt och ändamålsenligt att få ett gymnasium förlagt till en för sig avgränsad stadsdel, från vilken praktiskt taget samtliga elever rekryteras.

Departementschefen anför, att det till följd av lärarbristen icke kan vara försvarligt, att vare sig kommunala eller statliga gymnasier upprättas i större utsträckning än att den undervisning, som tillhandahålles, blir väl utnyttjad. Under sådana förhållanden vore det mycket svårt att motivera en helt statlig gymnasieorganisation för de större städerna. Det synes tveksamt, om dessa skäl borde ha inverkat på ett beslut om gymnasium i Brännkyrka, där befolkningsunderlag och befintliga bottenkolor till fullo motivera en skola av denna art. Några paralleller, som icke fyllas av kompetenta elever, torde icke här behöva befaras. Att undervisningen blir väl utnyttjad torde väl vara ganska självklart, om antalet helt fyllda paralleller från början beräknas till tre. Därjämte kan konstateras, att den väg staden indirekt anvisats om inrättande av ett kommunalt gymnasium icke förbättrar tillgången på lärare, om man icke skall ha lägre fordringar på lärarnas kompetens vid ett sådant gymnasium, en synpunkt som icke förefaller bärande i här ifrågavarande fall.

Skolöverstyrelsen har i utredningen anfört, att de större orterna icke böra gynnas på de mindres bekostnad med avseende på inrättande av statliga gymnasier. Departementschefen anmärker vidare, att de större orterna ändock erhålla vissa fördelar, då det gäller lärarrekruteringen. Denna

ståndpunkt synes icke fullt bärande, då praxis i allmänhet synes ha blivit, att orter med kommunala gymnasier i konkurrensen om lärare ur lönesynpunkt överbjuda staten. Därvid må även framhållas, att kommunerna i visst fall genom statliga föreskrifter åläggas att utbetala högre avlöning än som gäller vid statsläroverken. Även om vissa motiv kunna anföras för en något högre lönesättning vid de kommunala gymnasierna, synes det i princip icke vara till fördel, att staten genom här ifrågavarande åtgärd frammanar en sådan konkurrens i fråga om arbetskraften.

En splittring av gymnasieorganisationen mellan de statliga och kommunala huvudmannaskapen medför otvetydigt många nackdelar. Om den av Kungl. Maj:t nu förordade linjen blir bärande även i framtiden, gäller frågan icke enbart ett gymnasium utan en långt större organisation. Det är därför med så mycket större oro man måste se fram mot splittringens avigsidor. Enligt ett tidigare utarbetat skolbyggnadsprogram skulle nya gymnasiebyggnader tillkomma i Brännkyrka hösten 1953, i Blackeberg och Gubbängen hösten 1954, i Västertorp hösten 1957, i Bandhagen och Södertörns villastad hösten 1958 samt i Vällingby (Hässelby gård) hösten 1959. Gymnasierna ha beräknats böra inrättas något år före här angivna årtal, som avse den sista tidpunkt, vid vilken lokalfrågan bör lösas.

Detta skolbyggnadsprogram är ej att betrakta som ett fixerat handlingsprogram i vad avser senare hälften av 1950-talet. Det är giltigt endast på grundval av de antaganden beträffande bostadsbyggandets geografiska och kronologiska följd, som förelågo vid programmets utarbetande. Det torde emellertid kunna tjäna som en konkret illustration av den takt, i vilken gymnasieorganisationen måste vidtagas, om man vill hålla jämna steg med den demografiska utvecklingen.

Behovet av gymnasier i huvudstaden framgår enklast av en statistik över de årskullar, ur vilka gymnasieavdelningarna rekryteras. Därvid kan som lämpligt mått tagas antalet parallellavdelningar av gymnasiets första ring i relation till de femton år tidigare födda barnen. Det övervägande flertalet gymnasister i första ringen är vid inträdet nämligen femton år gamla. I nedanstående sammanställning förutsättes, att den relativa tillgången på gymnasieplatser skall vara oförändrad, nämligen en klassavdelning för varje grupp om 177 barn av de femton år tidigare födda. Statistiskt sett innebär detta, att skolgång i gymnasier bör beredas var sjätte person i åldern 15—19 år. I siffersammanställningen har även förutsatts, att andelen gymnasieelever från förortskommunerna kommer att bli oförändrad.

Födda		Parallellavdelningar av första gymnasieringen	
År	Antal	År	Antal
1935	5 655	1950	32
1936	6 220	1951	35
1937	6 486	1952	37
1938	7 355	1953	42
1939	7 931	1954	45
1940	8 202	1955	45
1941	9 567	1956	54
1942	11 287	1957	64
1943	12 980	1958	73
1944	15 084	1959	85
1945	14 620	1960	83
1946	14 055	1961	79
1947	13 642	1962	77
1948	13 416	1963	76
På lång sikt	12 000	På lång sikt	68
”	11 000	”	62
”	10 000	”	56

Av ovanstående tablå framgår att de 32 gymnasieparalleller, som i huvudstaden funnos läsåret 1950—51, inom en 10-årsperiod borde i det närmaste tredubblas, eftersom motsvarande årskullar öka i denna proportion. Därvid är dock att märka, att åtskilliga av dessa paralleller endast kunna bli provisoriska, eftersom utvecklingen på lång sikt pekar mot ett permanent behov av endast dubbelt så många gymnasier som för närvarande. Värdet av en dylik prognos får dock icke överskattas framför allt med hänsyn till den av skolöverstyrelsen i den framlagda utredningen diskuterade frågan om storleken av det framtida behovet av dessa utbildningslinjer. Det torde dock kunna konstateras, att ett klart behov föreligger av fortsatt utbyggnad av gymnasieorganisationen i Stockholm. Under sådana förhållanden torde de av departementschefen anförda sakskälen emot nya statliga gymnasier i huvudstaden icke vara bärande.

Ett studium av ovanstående tabell ger även vid handen, att behovet av högre undervisningsanstalter blir särskilt kraftigt i slutet av 1950-talet och början av 1960-talet. Den nu rådande lärarbristen kan således komma att göra sig än mer kännbar under denna tidsperiod. Ett led i strävan att skaffa utbildade lärare vore att nu utvidga gymnasieorganisationen. Även denna synpunkt talar sålunda för inrättande av ett nytt gymnasium i Stockholm.

Med hänvisning till vad sålunda anförts få vi hemställa,
att riksdagen för sin del måtte besluta upprättande av ett
statligt gymnasium i anslutning till Brännkyrka samreal-
skola från och med läsåret 1952/53 i enlighet med vad
ovan anförts.

Stockholm den 1 april 1952.

John Bergvall.

Valter Åman.

Ebon Andersson.

Karl Wistrand.

Ture Nerman.

Ewald Johannesson.
